Verslag debat over alcoholmisbruik bij jongeren Haags Montessori Lyceum 28 november 2006

Op 28 november heeft de Raad voor de Volksgezondheid en Zorg zijn advies Publieke gezondheid gepresenteerd. Ter gelegenheid hiervan is een debat over alcoholmisbruik bij jongeren op het Haag Montessori Lyceum gehouden.

1 Inleiding

Kort samengevat zegt de Raad voor de Volksgezondheid en Zorg in zijn advies over Publieke Gezondheid dat een aantal volksgezondheidsproblemen erg weerbarstig is. Dit komt omdat we nog altijd niet weten hoe groot het gezondheidsrisico precies is. Ook weten we vaak nog niet hoe we deze volksgezondheidsproblemen aan moeten pakken. Wat wel zeker is -en dat maakt de aanpak van dit soort problemen nog eens extra lastig- is dat een groot en divers aantal partijen uit verschillende sectoren nodig is bij die aanpak. Anders lukt het zeker niet. Om dit soort problemen toch te lijf te gaan is het nodig om alle partijen bij elkaar te brengen, het erover eens te worden dat het nodig is om iets aan het probleem te doen en vervolgens te kijken wat iedereen denkt dat oplossingen zouden kunnen zijn. De volgende stap is om te kijken wie wat kan en wil bijdragen. Dat zijn de hoofdlijnen van het RVZ-advies.

2 Het RVZ-advies en alcoholmisbruik bij jongeren

Hoe zou deze aanpak eruit zien voor een belangrijk en actueel volksgezondheidsprobleem, namelijk alcoholmisbruik bij jongeren? Om daar een eerste indruk van te krijgen is een debat in het Haags Montessori Lyceum georganiseerd over dit onderwerp. Voordat we verslag doen van deze bijeenkomst kijken we eerst naar de vraag waarom alcoholmisbruik bij jongeren tot die groep weerbarstige problemen, zoals de Raad ze noemt, hoort. Wat weten we van alcoholmisbruik en welke partijen zijn nodig om het probleem aan te pakken?

Onzekerheid over het risico
Alcoholmisbruik is schadelijk, zeker voor jongeren en zeker in grote hoeveelheden. Toch is er nog een aantal openstaande vragen. Zo weten we nog niet wie risico loopt om verslaafd te raken en wie er overheen groeit. Ook weten we nog niet zeker of de kans op verslaving toeneemt als jongeren meer drinken en eerder beginnen met drinken. Wie loopt echt risico? Allemaal vragen waar meer onderzoek voor nodig is.

Gebrek aan kennis over

En dan de aanpak. Wat echt werkt weten we nog niet. Prijzen verhogen helpt, maar het is niet het ultieme antwoord. Verbieden van alcoholgebruik onder de 16 jaar werkt, maar heeft misschien ook tot gevolg dat kinderen de drankvoorraad van hun ouders plunderen. Ouders wijzen op hun verantwoordelijkheid is nodig, maar hoe doe je dat effectief? Boetes uitdelen aan kinderen die dronken over straat lopen? Er zijn nog veel vragen.

Een grote en diverse groep van betrokkenen
En dan naar de betrokkenen. Bij de aanpak van alcoholmisbruik zijn veel partijen betrokken. De deelnemerslijst is lang. Het gaat om de jongeren zelf, hun ouders, de school, de sportclub, de cafés en disco's, de supermarkten, de fabrikanten, de GGD, de artsen in het ziekenhuis, de politie en de gemeente. En als laatste natuurlijk de overheid en de minister.

Uiteenlopende doelen en belangen
Welke belangen en doelen zouden er kunnen spelen? Niemand wil dat kinderen zoveel drinken dat ze verslaafd raken of voor hun leven beschadigd worden. Toch hebben partijen waarschijnlijk ook andere belangen en doelen die zij moeten dienen. Ouders hebben misschien al genoeg problemen met hun puberende dochter of zoon. De school heeft al veel taken en kinderen drinken zelden op school. De sportclub verdient uiteraard ook aan de verkoop van consumpties, net als de horeca. Zij moeten hun bedrijf financieel gezond houden. Dat is weer belangrijk voor de werkgelegenheid. De politie, de gemeente en de overheid hebben beperkte middelen die zij over een groot aantal problemen moeten verdelen. Handhaven van de veiligheid, een goed wegennet, een nieuwe wijk of sportfaciliteit in een gemeente zijn ook belangrijk. Allemaal belangen die ook meespelen bij de aanpak van alcoholmisbruik. Toch is het wel mogelijk om samen te werken aan de aanpak van dit soort problemen. Het advies van de Raad laat zien hoe dat zou kunnen. Om een hele kleine eerste stap te zetten op de lange weg die de Raad in zijn advies beschrijft is dit debat over alcoholmisbruik samen met het Haags Montessori Lyceum georganiseerd.

Hieronder vindt u het verslag van deze bijeenkomst. Mede dank zij de enorme inzet van de jongeren en de school is deze middag een succes geworden. Maar ook de aanwezigheid van alle andere deelnemers, die bereid waren vanuit hun eigen visie en belangen naar het probleem te kijken, was onontbeerlijk voor het slagen van deze bijeenkomst. Een volledige lijst van de deelnemers treft u in bijlage 1 aan. Verder bedankt de Raad Harald Wychgel van het Trimbos Instituut en Nico van der Lely van het Reinier de Graaf Ziekenhuis voor hun bijdragen aan het debat. Onder leiding van Victor Deconinck is een levendig debat gehouden waarin alle visies aan bod zijn gekomen.

3 Het verslag van het debat

De ervaringen van de jongeren: de praktijk

Is alcoholmisbruik nog echt zo'n groot probleem als de berichten in de media ons willen doen geloven? Deze vraag hebben de jongeren die deelnamen aan het debat aan een aantal van hun leeftijdgenoten gesteld. Deze interviews hebben zij gefilmd. Hun leeftijdgenoten gaven antwoord op de vraag of zij wel eens alcohol dronken. En zo ja, hoeveel en hoe vaak en of zij wel eens dronken waren geweest. Bijna alle geïnterviewden vertelden (of giechelig of een beetje beschaamd) dat zij regelmatig alcohol gebruikten en ook wel eens dronken, en zelfs ziek, waren geweest. De clips maakten duidelijk dat fors alcoholgebruik onder de 16 jaar eerder regel dan uitzondering is.

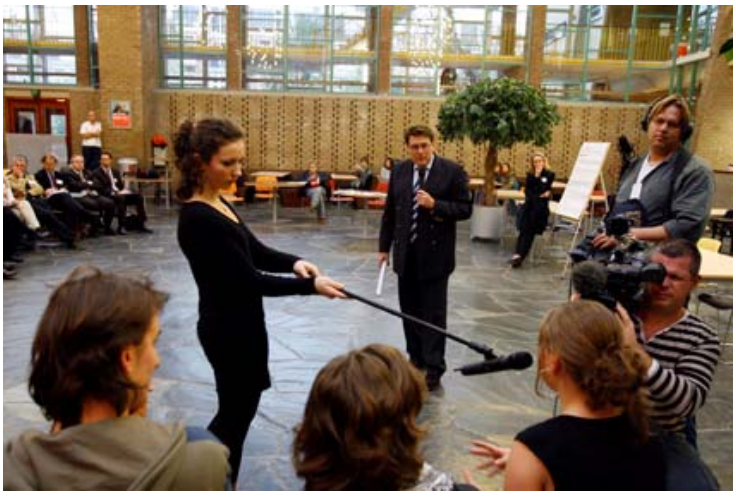

Een paar cijfers

De volgende vraag was wat de cijfers zeggen. Het Trimbos Instituut is expert bij uitstek op dit gebied. Harald Wychgel startte met een flitsende presentatie die aanleiding gaf tot grote verontrusting. “Nederlandse kinderen zijn de zuipschuiten van Europa”, zei onze minister recentelijk. En dat is inderdaad zo. Met Oostenrijk staan wij bovenaan. Onze kinderen drinken te vroeg, te veel en te vaak. 25% van de 12-jarigen en 80% van de 16-jarigen heeft de laatste maand gedronken. Van de 14-jarige jongens drinkt de helft dagelijks in het weekend. Voor 15-jarigen zijn dat 5 glazen of meer per keer. Tussen 1992 en 2005 is het aantal actuele drinkers tussen de 12 en 16 jaar gestegen van 40% naar bijna 60%. Effecten op lange termijn bestaan uit hersenbeschadiging, verslaving en ander probleemgedrag. Verder lopen kinderen andere risico’s, zoals risicovol seksueel gedrag, ongevallen en agressie.

De ervaring van een deskundige

Dit beeld werd bevestigd door Nico van der Lely. Hij is kinderarts in het Reinier de Graaf Ziekenhuis in Delft en ziet een sterke groei van het aantal kinderen dat met een zeer hoog alcoholpercentage -je kunt eigenlijk beter spreken van een alcoholvergiftiging- binnengebracht wordt op de spoedeisende hulp. Een aantal van deze kinderen verschijnt daar zelfs meer dan één keer. Van der Lely beschreef een enorme en blijvende schade die daardoor aangebracht wordt aan de hersenen. Hij vertelde dat hij binnenkort een speciale polikliniek zal opzetten waar deze kinderen goede nazorg krijgen. Die ontbreekt in de huidige gezondheidszorg.

De oorzaken

Met deze informatie startte Victor Deconinck het debat. “Eerst over oorzaken praten” zegt het advies van de Raad. Dat bleek niet makkelijk. Blijkbaar vindt iedereen het echt een probleem, en wil men liever direct over oplossingen praten. Toch werd duidelijk dat beter kijken naar de oorzaken waardevolle informatie op kan leveren. Hieronder zijn ze gegroepeerd.

Cultuur

De kinderen gaven de aftrap door te stellen dat alcoholgebruik (ook excessief) in het algemeen geaccepteerd is. Dat lieten de clips ook zien. Het feit, dat iedereen toch altijd giechelig reageert op veel drinken, maakt dat duidelijk. We vinden het wel erg, maar toch. Het probleem wordt dus niet serieus genomen. Het is zelfs wel ‘cool’ om veel te drinken. Vaak ontstaat groepsdruk. Maar het gaat verder. Iemand stelde dat onze hele cultuur erop ingericht is om ‘jezelf te laten gaan’. Zelfbeheersing is geen onderwerp in deze tijd.

Kennis en aanpak

Veel aanwezigen dachten dat jongeren en hun ouders weinig besef hebben van de schade die alcohol aanricht. De jongeren bevestigden dat. Daar komt bij dat jongeren heel snel herstellen en dus weinig, of maar zeer kort, last hebben van hun gedrag. Daardoor ontbreken de argumenten en de ‘feedback’ om minder te gaan drinken. Enkele dagen drinken in het weekend is daarom dus geen probleem.

De jongeren noemden nog een andere reden waarom de aanpak zo moeilijk is. Zij worden namelijk niet bij de aanpak betrokken. Iedereen praat er over, maar niet met de jongeren. Daar waren alle aanwezigen het hartgrondig mee eens.

Verder is drank volgens sommigen te goedkoop. Anderen zeiden weer dat kinderen thuis indrinken omdat alcohol duur is. Interessant was de opmerking dat de leeftijd van het personeel in de horeca en de supermarkten te laag is. Zij hebben vaak niet de autoriteit om kinderen te verbieden te drinken. Dit strookt met de opmerking van de jongeren dat zij toch relatief makkelijk de disco binnenkomen, ook als zij nog geen 16 zijn.

Belangen
Welke belangen spelen er? Eerst kwamen de jongeren zelf aan het woord. Het meest voor de handliggende belang is natuurlijk 'erbij horen', 'meedoen'. Dat is heel belangrijk. Schoolprestaties ook wel, maar die lijden er niet zo heel snel onder. Dat hebben we net geconstateerd. Gezondheid staat dus niet bovenaan. Verder willen jongeren gezien worden als volwassenen. Daar hoort drinken bij. Hun ouders doen dat toch ook!

Daarna bespraken de aanwezigen de belangen van de ouders. Zij zijn belangrijk bij de aanpak van alcoholmisbruik. Maar waarom doen zij dan zo weinig? Daar had men veel ideeën over. Zo zouden ouders bang zijn de liefde van hun kinderen te verliezen of zijn zij terughoudend met verbieden, omdat zij niet willen dat hun kind buiten het sociale systeem valt. Het is immers 'cool' om te drinken. Als kinderen thuis indrinken hebben de ouders dat tenminste nog een beetje onder controle. Lastig is ook dat de ouders zelf drinken. Dat maakt verbieden moeilijker. Verbieden werkt ook nog wel eens averechts. Als laatste brachten de jongeren in dat zij vinden dat ouders soms te veel vertrouwen in hun kinderen hebben.

De vertegenwoordigers van de horeca maakten duidelijk dat het beeld dat de wereld van hen heeft niet altijd juist is. Zij moeten overleven, natuurlijk. Maar dit excessief gebruik van alcohol levert daar echt geen bijdrage aan. Het schaadt hun imago en werkt op de lange termijn negatief.

Conclusie
Na deze discussie leek er goed zicht te zijn op de oorzaken. Wat opviel was dat de ouders en de jongeren, de twee belangrijkste partijen bij de aanpak, veel andere belangen hebben. Het dienen van deze belangen levert hen op korte termijn resultaat op. Bij de aanpak moet er dus goed rekening gehouden worden met deze belangen. Het feit dat een groot deel van de belangen van de ouders met de jongeren te maken heeft, wijst erop dat het waarschijnlijk effectiever is om de opinie en de cultuur onder jongeren aan te pakken, dan om uitsluitend met een verwijtende vinger naar de ouders te wijzen. Meer steun voor de ouders en een imagocampagne voor de jongeren kunnen misschien iets bijdragen. Verder wijzen de oorzaken naar een aantal andere oplossingen. Hogere prijzen, betere handhaving van het verbod, ouder personeel in de supermarkt en in de disco. Allemaal ideeën. De stap naar praten over de oplossingen kon gemaakt worden.

Aanpak
Welke oplossingen zagen de aanwezigen, wat zou iedereen zelf kunnen doen? Horeca Nederland gaf de aftrap: "Wij hebben binnen de branche afgesproken dat er geen avonden 'vrij drinken' meer worden aangeboden. Wij verkopen geen drank onder de 16 jaar." De gemeente reageerde hierop met de opmerking dat zij zich inspannen om de wet te handhaven (verkoop onder de 16 is immers verboden). Dat werkt. Dat is ook bij roken gebleken.

Verbieden
Vervolgens bleek dat de praktijk toch weerbarstiger was. Er ontstond namelijk discussie over de vraag of de wet nog vaak overschreden wordt. Eén van de kinderen zei dat hij zelf in de horeca werkt en dat daar, bijvoorbeeld tijdens festivals, gewoon aan iedereen bier wordt verkocht. Ook binnenkomen in de disco onder de 16 is geen groot probleem, volgens de jongeren. Zij vonden dat het makkelijk is om de disco's en cafés in te komen en drank te krijgen, en dat de wet dus nog heel vaak overschreden wordt. Toch hield de horeca zich bij zijn aanvankelijke standpunt, dat als iedereen zich aan de wet houdt, er veel gewonnen is. Dat vraagt een gezamenlijke inspanning van alle ondernemers.

Helpt verbieden nou wel of niet? Ook daarover was discussie. Het Trimbos Instituut was van mening dat verbieden wel degelijk effect heeft. Maar je hebt het dan over een netto-effect. Voor sommige groepen werkt het wel en voor andere werkt verbieden juist averechts. Het uiteindelijke effect lijkt echter positief.

Voorlichting

En wat is er te verwachten van voorlichting? De jongeren zeiden dat zij daar veel in zagen. Als je net zulke spotjes zou laten zien als voor roken (zwarte longen) dan werkt dat afschrikwekkend en dat zet jongeren aan het denken. De GGD pakte de handschoen op en zei dat de overheid moet zorgen voor betere en bedreigende voorlichting, net als bij vuurwerk. Ook de school zag een rol voor zichzelf. Zij zou meer aandacht kunnen geven aan de gevaren van alcoholmisbruik. De hockeyclub gaf aan dat zij deze mening deelt. Zij gaan ouders en hun kinderen gezamenlijk voorlichten. Overigens is het al regel dat er op zaterdag helemaal geen alcohol meer verkocht wordt. Ook de artsen toonden zich bereid daaraan mee te werken. Nico van der Lely zei dat hij, uiteraard naast de nazorg die hij geeft aan de jongeren die op zijn poli verschijnen, ook meer in het algemeen voorlichting kan geven over de enorme schade die alcohol aan de hersenen kan aanrichten.

Ook hogere prijzen zouden kunnen helpen. Dat leert de Finse situatie ons. Daar zijn de prijzen recentelijk fors verlaagd; dit heeft tot een enorme afname in het gebruik geleid. Maar de politiek is daarin niet altijd consequent. Godelieve van Heteren vond dat er nu nog vaak inconsequent gestemd wordt in de kamer. Enerzijds vinden de kamerleden dat het een groot probleem is, en dat de minister er wat aan moet doen. Anderzijds zijn de kamerleden niet bereid om de mogelijke pijn, die de noodzakelijke maatregelen zullen veroorzaken te accepteren. Het is belangrijk deelbelangen beter te benoemen. Dat zou helpen, aldus Van Heeteren.

Motivaction kwam daarna met een voorstel. In de campagne voor het CDA is aangetoond dat omslagen in het denken en imagoveranderingen mogelijk zijn. Wat we willen is dat jongeren zich wel beheersen. Daarvoor moet je nieuwe rolmodellen scheppen. Dat vraagt een gezamenlijke inspanning. Motivaction vroeg vervolgens of de zaal het eens kon worden over de visie dat er over een tijdje geen dronken kinderen onder de 16 meer zullen zijn. Daar bleken de handen voor op elkaar te gaan. Ineens ontstond een gevoel van gezamenlijkheid, waar men aanvankelijk nog van mening verschilde. Vooral de jongeren vielen Motivaction bij. Zij benadrukten dat het om die visie neer te zetten nodig is dat iedereen samenwerkt. Het moet 'cool' worden om niet te drinken.

Heineken haakte in op de imagoverandering. "Wij zijn een familiebedrijf en willen over 100 jaar nog bestaan. Dit soort excessen is helemaal niet wat wij willen. Wij denken erg goed na over onze campagnes. De Bob-campagne heeft goed gewerkt. Onze slogan 'Neem je verantwoordelijkheid' ook. Voor de campagne 'Nog even niet' is een enorme hoeveelheid onderzoek gedaan. Ook onder jongeren. Wij investeren daarin". Dat het niet makkelijk is om het goed te doen bleek uit de reactie van de jongeren. Zij vonden de campagne 'Nog even niet' een slechte slogan. Wel bleek hieruit dat het loont om met de jongeren te praten, en niet over hen. Daar was iedereen het roerend over eens. De bedrijfsleider van de disco bood vervolgens aan op school voorlichting te komen geven over alcohol en de wetgeving daarover. Hij stelde zelfs voor om dat met alle aanwezigen te doen. Daarmee was een waardig besluit van het debat bereikt.

4 Analyse

De RVZ sloot vervolgens af met een korte conclusie. Ook dit debat maakte duidelijk volgens de RVZ dat men, als er nog weinig kennis is, snel vervalt in discussie over wat werkt en wat niet. Vaak gaat het dan vooral over zaken die *een ander* moet doen. Dan valt de pijn bij een ander en niet bij jezelf. Juist voor dit soort problemen is het nodig een gezamenlijk doel te formuleren en vervolgens te kijken naar wat iedereen *zelf* bereid is te doen. Dat is het begin van echte samenwerking en brede betrokkenheid. Het hebben van een gezamenlijke visie, zoals verwoord door Motivaction, is belangrijk. Het geeft richting aan de inspanningen en verbindt. Ondanks dat zo'n middag een heel pril begin is, bleek in deze bijeenkomst dat er veel bereidheid is om het probleem aan te pakken. Daar lijken ook mogelijkheden voor te zijn. Een heel belangrijke conclusie daarbij is ook dat het niet zonder de jongeren kan. Zij zijn essentieel voor succes en verandering!

De voorzitter van de RVZ bedankte alle aanwezigen. Daarna overhandigde het verantwoordelijk raadslid de heer Van der Grinten, het advies aan de directeur Volksgezondheid de heer De Goeij.

Bijlage 1

Deelnemerslijst

Mevrouw M. Bakker	Jellinek Preventie
Mevrouw dr. M.J. Bakker	GGD Den Haag
Mevrouw drs. M.P.H. Berns	GGD Den Haag
De heer J.M. Boot	Public Health Management en Educatie
De heer J. Bouma	Trouw
Mevrouw T. Dunnink	RIVM
De heer H. Dirksmeier	Haags Montessori Lyceum
Mevrouw C. Grijns	NIGZ
Mevrouw J. d'Hondt	Gemeente Den Haag
Mevrouw G.M. van Heteren	Tweede Kamer der Staten-Generaal
De heer E. Huberts	Gemeente Den Haag
Mevrouw mr. J.H. de Jager	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
Mevrouw mr. M.J.G. de Jager	Nederlandse Public Health Federatie
De heer N. van der Kruk	Politie Haaglanden
Mevrouw ir. M. Kuunders	Stichting Alcoholpreventie
Mevrouw ir. L.A.M. Kuijpers	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
De heer M. Lampert	Motivaction International B.V.
De heer A.A. Lakerveld	Raadslid VVD
De heer dr. N. van der Lelij	Reinier de Graaf Gasthuis
De heer Muijzers	Gemeente Zoetermeer
Mevrouw J. Pennarts	Nova
Mevrouw mr. I. Polman	Coördinator jeugdzaken landelijke politie
De heer S. Stips	Paard van Troje
De heer ing. S. Veenstra	Platform Verkoop Alcoholhoudende Dranken voor Thuisgebruik/Raad Nederlandse Detailhandel
Mevrouw M. Vencken	Heineken Nederland
Mevrouw A. van der Vliet	Hockeyclub Klein Zwitserland
Mevrouw H.M.M. Vos	Gemeenteraadslid PVDA
De heer P. ter Wee	GGD Den Haag
De heer M. Wigmans	Sportvereniging ADO
De heer drs. J.C.M. van Wijngaarden	GGD Nederland
Mevrouw Y. Wildschut	GGD Zuidhollandse Eilanden
De heer P. de Wolf	Koninklijke Horeca Nederland
De heer H.D. Wychgel	Trimbos Instituut
Leerlingen	Haags Montessori Lyceum

Raad voor de Volksgezondheid en Zorg
Mevrouw drs. M.P.M. Bekker
Mevrouw T. Dijkhuizen
De heer J.B.J. Drewes, arts
De heer prof. dr. T.E.D. van der Grinten, raadslid
De heer drs. R. Meijerink
De heer drs. P. Vos
Mevrouw M.G. Wats, arts